

МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра педагогіки та освіти

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ВДПШ 2.5 «ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ
У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ»

Освітньо-професійна програма «Менеджмент. Управління закладом загальної середньої освіти»

спеціальність 073 Менеджмент

факультет іноземних мов

2020-2021 рік

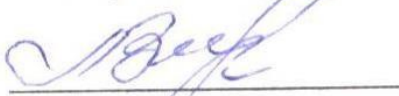
Робоча програма навчальної дисципліни «Організація інклюзивного навчання у закладах освіти» для здобувачів вищої освіти за ОС «Магістр», спеціальністю 073 Менеджмент (освітньо-професійна програма «Менеджмент. Управління закладом загальної середньої освіти»).

Розробники: Тимофєєва І.Б. – кандидат пед. наук, доцент кафедри педагогіки та освіти

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки та освіти

Протокол від «28» серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри

(Задорожна-Княгницька Л.В.)

«28» серпня 2020 року

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів: 3	Галузь знань: 07 Управління та адміністрування	Вибірковий компонент ОПП	
Модулів: 2	Спеціальність: 073 Менеджмент (освітні програма «Менеджмент. Управління закладом загальної середньої освіти»)	Рік підготовки:	
Змістових модулів: 2		2-й	2-й
Індивідуальне навчально-дослідне завдання: виконання різнорівневих професійно орієнтованих завдань		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		3-й	3-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2		14 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	6 год.
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		58 год.	74 год.
		Індивідуальні завдання: год. 2	
	Вид контролю: ЗАЛІК		
	Освітній ступінь: магістр		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 40/60%;

для заочної форми – 20/80%

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: оволодіння магістрами базовими знаннями з інклюзивної освіти, формувати у студентів систему цінностей інклюзивної освіти, знань та умінь у сфері організації та впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Завдання: формуватати прагнення до здоров'я, благополуччя і безпеки здобувачів освіти ЗЗСО; володіти знаннями особливостей психофізичного розвитку, потенційних можливостей, потреб і досягнень дітей з особливими потребами; здатність запобігати можливим ризикам і небезпекам для благополуччя і здоров'я дітей та молоді, уміння аргументовано пояснювати природу, причини та наслідки шкідливих звичок, надавати першу медичну допомогу; забезпечити набуття практичних навичок у сфері інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Відповідно ОПП «Організація інклюзивного навчання у закладах освіти» як навчальна дисципліна сприяє досягненню таких навчальних результатів:

РН 1, РН 2, РН 6, РН 7, РН 10

Критично осмислювати, вибирати та використовувати необхідний науковий, методичний і аналітичний інструментарій для управління в непередбачуваних умовах.	РН 1
Ідентифікувати проблеми в організації та обґрунтовувати методи їх вирішення.	РН 2
Мати навички прийняття, обґрунтування та забезпечення реалізації управлінських рішень в непередбачуваних умовах, враховуючи вимоги чинного законодавства, етичні міркування та соціальну відповідальність.	РН 6
Організовувати та здійснювати ефективні комунікації всередині колективу, з представниками різних професійних груп та в міжнародному контексті.	РН 7
Демонструвати лідерські навички та вміння працювати у команді, взаємодіяти з людьми, впливати на їх поведінку для вирішення професійних задач.	РН 10
Вміти діяти у відповідності до документів, які регламентують професійну поведінку керівника закладу освіти, визначають деонтологічні принципи його управлінської діяльності.	РН 14
Знати Державні стандарти у сфері освіти для різних рівнів, вміти визначати напрями і засоби їх реалізації у закладі освіти із застосування інноваційних технологій.	РН 15

Відповідно ОПП «Організація інклюзивного навчання у закладах освіти» як навчальна дисципліна забезпечує формування та розвиток таких компетентностей:

Інтегральна
Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері менеджменту або у процесі навчання, що передбачають проведення досліджень та/або здійснення

інновацій за невизначеності умов і вимог.
Загальні
<ul style="list-style-type: none"> • Здатність проведення досліджень на відповідному рівні (ЗК1); • Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій (ЗК3); • Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети (ЗК4); • Здатність генерувати нові ідеї (креативність) (ЗК6).
Спеціальні (фахові, предметні)
<ul style="list-style-type: none"> • Здатність встановлювати цінності, бачення, місію, цілі та критерії, за якими організація визначає подальші напрями розвитку, розробляти і реалізовувати відповідні стратегії та плани (СК2); • Здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління (СК5); • Здатність розробляти проекти, управляти ними, виявляти ініціативу та підприємливість (СК7). • Здатність упроваджувати ефективні педагогічні технології для забезпечення якості освіти відповідно до державних стандартів для задоволення потреб здобувачів освіти, батьків, інших стейкхолдерів (СК12).

1. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОГО ДОСТУПУ ДІТЕЙ ДО ОСВІТИ

Тема 1 Основні поняття інклюзивної освіти. Нормативно-правове забезпечення професійної діяльності викладача в системі інклюзивної освіти

Основні поняття: інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, універсальний дизайн, розумне пристосування.

Визнання інклюзії як ключової передумови для забезпечення права на освіту. Конвенція про права осіб з інвалідністю – першому обов’язковому для всіх держав до виконання документі, що містить концепцію інклюзивної освіти.

Базові цінності, на яких ґрунтується інклюзивна освіта: Кожна дитина – особистість. Навчатися можуть усі – нездібних дітей немає. Кожна дитина має унікальні здібності, особливості та інтереси. Заборона на дискримінацію в будь-якій формі. Право кожної людини на участь у житті суспільства, у тому числі людей з особливими потребами. Терпимість один до одного: готовність жити разом у світі один з одним ІЗ; прийняття людей з їхніми індивідуальними відмінностями. Виховання в душі толерантності як «гармонія в розмаїтті».

Тема 2. Міжнародна політика і законодавча база інклюзивного навчання

Міжнародна політика і законодавча база освітньої інтеграції. Основні міжнародні документи у галузі прав людини, міжнародне законодавство у сфері освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку: Конвенція ООН про права

дитини, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю. Національне законодавство у сфері освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Освітні законодавчі документи України у сфері освіти та соціального захисту. Сучасна освітня нормативно-правова база інклюзивного навчання.

Міжнародна політика і законодавча база інклюзивного навчання, Саламанська декларація, документи ООН і ЮНЕСКО, Конвенція ООН про права дитини, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, освітні закони і нормативно-правові акти України, Закон України «Про освіту», реформа освітньої системи, освітня субвенція.

Тема 3

Сучасні тенденції функціонування закладів освіти інклюзивного типу в Україні та зарубіжних країнах

Заклад освіти як установа відкритого типу. Принципи функціонування освітнього закладу відкритого типу (принцип відкритості; спільного навчання; урахування індивідуальних освітніх потреб у навчальному процесі; забезпечення якісної освіти для всіх; надання додаткової допомоги та підтримки; принцип гуманізації тощо). Основні підходи до організації освітньої діяльності учнів із особливими потребами (мейнстрімінг, реабілітація, інтеграція, інклюзія).

Варіанти організації інклюзивної освіти учнів із особливими освітніми потребами: постійна (повна) інтеграція, постійна (неповна) інтеграція, тимчасова (часткова) інтеграція, епізодична інтеграція, дистанційне навчання. Складові компоненти та предметнофункціональні ознаки освітнього середовища інклюзивного типу. Передумови успішної розбудови інклюзивного навчального середовища у закладі освіти. Доступність та універсальний дизайн: основні принципи та технології впровадження. Інноваційний досвід реалізації професійної діяльності в системі інклюзивної освіти США, країн Західної та Східної Європи.

Моделі інклюзивного навчання у різних країнах світу. Моделі інклюзивного навчання у країнах з високим рівнем розвитку освітніх систем.

Тема 4. Державні освітні структури і заклади, які забезпечують освіту дітей з ООП

Характеристика державних освітніх структур і закладів, які забезпечують освіту дітей з ООП в Україні. Рівні менеджменту інклюзивного навчання. Аналіз системи надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами. Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості спеціальної освіти. Міжвідомче партнерство на інституційному рівні в питаннях допомоги дітям з ООП. Заклади освіти з інклюзивною формою навчання, Інклюзивно-ресурсні центри.

Змістовий модуль II

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Тема 1

Кадровий ресурс закладу освіти інклюзивного типу

Поняття про кадровий ресурс ЗО інклюзивного типу. Психолого-педагогічний аналіз типових недоліків і прорахунків у професійній діяльності педагогічного персоналу у системі інклюзивної освіти. Компоненти інклюзивної компетентності викладача. Професійне співробітництво у команді як невід’ємна складова функціонування інклюзивного закладу освіти. Об’єктивні і суб’єктивні причини, за яких успішність функціонування ЗО інклюзивного типу підлягає погіршенню; оптимальні шляхи їх попередження (подолання). Додаткова підготовка педагогічного персоналу для успішної реалізації інклюзивної освіти у ЗВО. Сучасні підходи до професійного розвитку педагогічних кадрів ЗВО інклюзивного типу.

Тема 2

Корекційно-розвивальна робота – як складова інклюзивного навчання

Соціально-психологічний супровід дітей з особливими потребами. Категорії дітей з ООП. Курикулум як загальна концепція навчання дітей з особливими потребами. Методичні засади індивідуального навчального плану роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Реалізація індивідуального підходу в роботі з батьками. Співробітництво та основні принципи командного підходу.

Корекційно-розвивальна робота та її значення при навчанні дитини з особливими потребами. Співробітництво з колегами: вчителями, психологами, логопедами, адміністрацією навчального закладу, асистентами вчителів та ін.

Тема 3.

Співробітництво різнопрофільних фахівців в інклюзивному закладі освіти

Співробітництво фахівців загальної та спеціальної освіти. Варіанти організації співпраці. Асистент учителя в системі відносин співробітництва. Завдання та кваліфікаційні характеристики асистента вчителя. Професійне співробітництво психолога і логопеда. Співробітництво асистента вчителя та класного керівника з колегами: вчителями, психологами, логопедами, адміністрацією навчального закладу, асистентами вчителів та ін.

Тема 4.

Методика написання індивідуальної програми розвитку (ІПР)

Поняття- індивідуальна програма розвитку (ІПР). Нормативні документи щодо індивідуальної програми розвитку. Реалізація індивідуальна програма розвитку – удома чи у школі. Складання індивідуальної програми розвитку для дитини. Структура індивідуальної програми розвитку для дитини. Залучення батьків до написання індивідуальної програми розвитку.

Компонент «наявний рівень знань і вмінь дитини. Адаптація, як зазначається в індивідуальній програмі розвитку? Важливість модифікацій.

Індивідуальна форма навчання. Порядок зарахування на індивідуальну форму навчання.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	л а б	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль I												
ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОГО ДОСТУПУ ДІТЕЙ ДО ОСВІТИ												
Тема 1. Основні поняття інклюзивної освіти. Нормативно-правове забезпечення професійної діяльності викладача в системі інклюзивної освіти	8	2	2			6	8					10
Тема 2. Міжнародна політика і законодавча база інклюзивного навчання	8	2	2			8	8		2			10
Тема 3. Сучасні тенденції функціонування закладів освіти інклюзивного типу в Україні та зарубіжних країнах	8		2			6	8	2				10
Тема 4. Державні освітні структури і заклади, які забезпечують освіту дітей з ООП	8	2	2			8	8	2				10
Разом за змістовим	42	6	8			28	40	4	2			40

модулем 1												
Змістовий модуль II ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ												
Тема 1. Кадровий ресурс закладу освіти інклюзивного типу	8	2	2			6	8	2				6
Тема 2. Корекційно- розвивальна робота – як складова інклюзивного навчання	8	2	2			10	8		2			10
Тема 3. Співробітництво різнопрофільних фахівців в інклюзивному закладі освіти	8	2	2			8	8		2			8
Тема 4. Методика написання індивідуальної програми розвитку (ІПР)	8	2	2			6	8	2				10
Разом за змістовим модулем 2	40	8	8			30	40	4	4			34
Модуль 2												
ІНДЗ			-	-	2	-						
Усього годин	90	14	16		2	58	90	8	6			74

5. Теми семінарсько-практичних занять Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Нормативно-правове забезпечення професійної діяльності викладача в системі інклюзивної освіти	2
2	Міжнародна політика і законодавча база інклюзивного навчання	2
3	Сучасні тенденції функціонування закладів освіти інклюзивного типу в Україні та зарубіжних країнах	2
4	Державні освітні структури і заклади, які забезпечують освіту дітей з ООП	2
5	Кадровий ресурс закладу освіти інклюзивного типу. Роль керівника закладу освіти	2
6	Корекційно-розвивальна робота – як складова інклюзивного навчання	2
7	Співробітництво різнопрофільних фахівців в інклюзивному закладі освіти	2
8	Методика написання індивідуальної програми розвитку (ІПР)	2
	Разом	16

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Нормативно-правове забезпечення професійної діяльності викладача в системі інклюзивної освіти	2
2	Сучасні тенденції функціонування закладів освіти інклюзивного типу в Україні та зарубіжних країнах	2
3	Кадровий ресурс закладу освіти інклюзивного типу. Роль керівника закладу освіти	2
4	Методика написання індивідуальної програми розвитку (ІПР)	2
	Разом	8

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Відсутні	

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
	відсутні	

8. Самостійна робота
Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Базові цінності, на яких ґрунтується інклюзивна освіта	4
2	Основні міжнародні документи у галузі прав людини, міжнародне законодавство у сфері освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку	6
3	Освітні закони і нормативно-правові акти України інклюзивного навчання	6
4	Основні підходи до організації освітньої діяльності учнів із особливими потребами	4
5	Моделі інклюзивного навчання у різних країнах світу	6
6	Роль керівника у організації інклюзивного навчання	6
7	Аналіз системи надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами	6
8	Психолого-педагогічний аналіз типових недоліків і прорахунків у професійній діяльності педагогічного персоналу у системі інклюзивної освіти	6
9	Методичні засади індивідуального навчального плану роботи з дітьми з особливими освітніми потребами	6
10	Співробітництво різнопрофільних фахівців в інклюзивному закладі освіти	4
	Всього	58

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Базові цінності, на яких ґрунтується інклюзивна освіта	8
2	Основні міжнародні документи у галузі прав людини, міжнародне законодавство у сфері освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку	8
3	Освітні закони і нормативно-правові акти України інклюзивного навчання	6
4	Основні підходи до організації освітньої діяльності учнів із особливими потребами	8
5	Моделі інклюзивного навчання у різних країнах світу	8
6	Роль керівника у організації інклюзивного навчання	8
7	Аналіз системи надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами	6
8	Психолого-педагогічний аналіз типових недоліків і прорахунків у професійній діяльності педагогічного персоналу у системі інклюзивної освіти	8

9	Методичні засади індивідуального навчального плану роботи з дітьми з особливими освітніми потребами	8
10	Співробітництво різнопрофільних фахівців в інклюзивному закладі освіти	6
	Всього	74

9. Індивідуальні завдання

Виконання творчого завдання на тему: «Модель інклюзивного освітнього середовища у ЗЗСО»

Загальні вимоги до виконання:

1. Індивідуальне завдання повинно мати практичне спрямування та носити творчий, дослідницький характер;
2. Тип індивідуального завдання – портфоліо з використанням сучасних цифрових технологій;
3. Виконується опис ІНДЗ з додержанням всіх технічних вимог до письмових робіт. Текст має бути надрукований на принтері через 1,5 міжрядкових інтервали на одному боці аркуша білого паперу формату А4. Шрифт Times New Roman, 14 пт. Текст розміщується на сторінці, яка обмежується полями: ліве – 25 мм, нижнє, верхнє – 20 мм, праве – 15 мм. За обсягом ІНДЗ має складати 15-20 сторінок. ІНДЗ починається з титульного аркуша, за ним розміщують послідовно: зміст ІНДЗ, основний текст (з підзаголовками відповідно до змісту роботи), список використаних джерел (не менше 15), посилання на джерело інформації - обов'язкове.
4. Оцінювання – захист портфоліо.

9. Методи навчання

Лекції, розв'язування творчих завдань, аналіз професійних ситуацій, конспектування, виконання тестових завдань.

10. Методи контролю

Перевірка конспектів студентів; співбесіда зі студентами під час індивідуальних занять; консультація; тестова перевірка знань; перевірка індивідуального навчально-дослідного завдання; експрес-опитування; залік.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Змістовий модуль №1				Змістовий модуль № 2				ІНДЗ	БСР	Сума
Т 1	Т 2	Т3	Т4	Т 5	Т6	Т7	Т8			
5	10	10	10	5	10	10	10	15	15	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни.
2. Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарських занять.
3. Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів та виконання індивідуального навчально-дослідного завдання.
4. Тестові завдання до курсу.

14. Рекомендована література**Базова**

1. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38-39. 380 с.
2. Данилавічюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально- методичний посібник / За ред. А.А. Колупаєвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. (Серія «Інклюзивна освіта»).
3. Біла О. О. Першооснови соціально-педагогічного проєктування: навчально-методичний посібник / О. О. Біла. – Одеса: Астропринт, 2012. – 260 с.
4. Білецька Л. Інклюзивне навчання: перші кроки в Україні//Л. Білецька // Дошкільне виховання. – 2007. – № 4. – С. 12 – 15.
5. Даниленко Л.І. Управління інклюзивною школою на засадах менеджменту освітніх інновацій/ Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навч.–мет. пос.. К.:2007. 128с.
6. Єфімова С.М. Налагодження партнерських стосунків з родинами / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навч. – мет. пос. За заг.ред.Даниленко Л.І. К., 2007. 128с.
7. Єфімова С.М., Королюк С.В. Лідерство та інклюзивна освіта: навчально-методичний посібник / За заг. ред. Колупаєвої А.А. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 164 с.
8. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів:

навчально-методичний посібник / За заг. ред. М.А. Порошенко та ін. – Київ : 2018. – 252 с.

Методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах освіти в 2019/2020 н.р.

Допоміжна

1. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: Навч.-мет. пос. / Кол. упорядн.: Патрикеева О. О., Софій Н.З., Луценко І. В., Василяшко І. П. Під заг. ред. Шинкаренко В. І., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2013.– 96 с.
2. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків / Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. К., 2016. 68 с.
3. Колупаєва А.А. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи / Колупаєва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: Монографія.- К.: Педагогічна думка, 2007. 458 с.
4. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. - К.: «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
5. Колупаєва А.А. Основи інклюзивної освіти : навчально- методичний посібник / за заг. А.А. Колупаєвої. К: «А.С.К.», 2012. 308 с.
6. Колупаєва А. Особливості управління інклюзивною школою / Колупаєва А., Софій Н., Найда Ю. // *Директор школи.* – 2011. №11(635). С. 23.
7. Колупаєва А.А., Данілавичюте Е.А., Литовченко С.В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі : навч.-метод. посібник. «А.С.К.», 2012. 192 с.
8. Колупаєва А.А., Таранченко О. М. Педагогічні технології інклюзивного навчання Харків: Ранок, ВГ «Кенгуру», 2018. 160 с.
9. Колупаєва А.А., Таранченко О. М. Путівник для педагогів та батьків дітей з особливими потребами. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Харків: Ранок, ВГ «Кенгуру», 2018. 112 с.
10. Кравченко Г.Ю. Інклюзивна освіта X: Ранок, 2014. 144 с.
11. Засенко В.В. Інтеграція осіб з порушеннями слуху: проблеми, пошуки, перспективи/Крок до компетентності та інтеграції в суспільство: Науково-методичний збірник К.: Контекст, 2000. 286 с.
12. Матвеева Н.О. Інклюзивна освіта: навчально-методичний супровід самостійної роботи студентів. Івано-Франківськ, 2015. 160 с.
13. Методичне забезпечення діяльності педагогічних працівників дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів щодо роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку: Наук.-метод. пос. / За ред..Н.І.Клокар, О.В.Чубарук. Біла Церква: КОПОПК, 2006. 121 с.

